

OKTAVIÁN BROGGIO

2.1.1670 –24.7.1742

Litoměřický barokní architekt a stavitel Oktavián Broggio je považován za jednoho z nejvýznamnějších mimopražských stavitelů období vrcholného baroka. Byl všestranným architektem širokého rozhledu a velké formové představivosti, jenž s osobitým rukopisem dovedl zvládnout každý úkol.

Jeho otec, Julius Broggio, pocházel z Albiola v severní Itálii, odkud se vypravil zřejmě na vandr do Čech a v roce 1658 se zapsal jako tovaryš do cechu v Litoměřicích. Tentýž rok se oženil s Ludmilou Mílovou z rodu kameníků a cihlářů; jejich sňatek byl zaznamenán v lovosické matrice. Od jeho příchodu do Litoměřic je možné sledovat jeho rychlou kariéru, a to jak v oblasti umělecké, tak z růstu jeho vlivu ve městě. Jeho význam lze spatřovat ve dvou sférách jeho činnosti, uměleckém projevu na jedné a podnikatelské zdatnosti na druhé straně.

Oktavián Broggio se narodil Juliovi a jeho ženě Ludmile 2. ledna 1670 v Čížkovicích. Po absolvování městské školy v Litoměřicích zřejmě přešel přímo do otcovy dílny, kde se vyučil. Tovaryšem byl v letech 1687-1699, kdy rovněž vykonal povinný vandr (1689-92); lze se domnívat, že do Prahy, zřejmě do Vídně a vyloučit nelze ani návštěvu Itálie. První doložená stavba je ale až z roku 1699 – kaple v Mařenicích na toskánském panství. Takový pozdní nástup lze vysvětlit jen snahou jeho otce Julia o synovo maximální využití při vlastním podnikání. S přínosem mladého Oktaviána mohou souviset i další stavby, např. konvent v Doksanech, průčelí kostela v Čížkovicích nebo kostel sv. Vavřince v Mirošovicích.

Změna nastává roku 1700, kdy s Oktaviánem, jenž se stal již mistrem, navazují styk bohosudovští jezuité. Smlouvy jsou sice podepsány oběma Broggii, avšak zdá se, že podíl Oktaviánův, zejména v tvůrčí oblasti, zcela převážil. Vliv Julia Broggia po roce 1700 slábne a zcela zjevně dochází k předání živnosti synovi, který získal rovněž význačné postavení ve městě.

O. Broggio si v případě jezuitské objednávky plně uvědomil jedinečnost šance. Soubor plánů pro stavbu poutního kostela, přisouzený Broggiovi podrobným rozbořem, přímo hýří nápady, autor se zde prezentuje šíří svých schopností a zkušeností. Nelze jednoznačně určit, do jaké míry reagoval na starší projekty svých konkurentů, pražského P.I. Bayera a litoměřického P. Bianca, jenž stavěl Hildebrandtův kostel v Jablonném. Ze souboru je třeba vyzdvihnout zejména kostel s oválnou kupolí a konvexním průčelím. Oktaviánův plán je klíčovým v jeho dalším uměleckém vývoji. Dokládá pozdější zálibu v centralizovaných dispozicích a současně i poněkud rezervovaný přístup k dynamickým principům. Rozmanitost návrhů pro Bohosudov zároveň ilustruje další Oktaviánův podstatný rys. Vybíral a kombinoval často prvky svým typem i dobou vzniku značně vzdálené; převažuje zájem o jejich využití v osobité, nově chápané sestavě. Doklad najdeme již v Bohosudově, kde se uplatnily určité motivy naznačující další vývoj. Jde zejména o zdůraznění příčné osy, a to jak v interiéru, tak v exteriéru. Naopak další prvky patří do 17. století, jako např. pro Broggiovy mnohé další kostelní stavby typické proláklé opěrné zdi – „contraforty“ – nad bočními loděmi, opatřené sochařskou výzdobou.

V obdobném duchu byly řešeny i projekty první etapy barokizace cisterciáckého kláštera v Oseku, kde Broggio nahradil svého otce. Shodou okolností se mu zde podařilo získat zakázku i v konkurenci s oblíbeným řádovým stavitelem českých cisterciáků – G. Santinim.

Zásadním přelomem pro veškerou následující tvorbu O. Broggia byla zakázka hraběte J.I.D. Putze na projekt kostela Nejsvětější Trojice kláštera trinitářů v Praze. Nejpozoruhodnější je řešení trojice portálů, zejména boční se zcela odpoutávají od konzervativního návrhu. V detailech se zde projevil vliv pražské architektury, která na Broggia neobyčejně silně zapůsobila a s jejímiž impulsy se v dalším díle musel vyrovnat. V interiéru jsou to mohutné volné i přízvední složitě tvarované pilíře, jejichž předstupeň najdeme již v bohosudovských plánech. Tento masivní a výrazně plastický prvek se stane základním rytmizujícím článkem většiny Broggiových kostelních interiérů. Uvedený přelom způsobený poznáním předních pražských staveb se pak plně projevil při barokizaci oseckého konventního kostela. Ještě jeden možný inspirační zdroj proměny Oktaviánovy tvorby lze najít v případě ústeckého kostela sv. Vojtěcha.

Ústecký dominikánský převor H. Missenius si již roku 1704 přál, aby byl jejich nový kostel postaven podle pražského kostela sv. Voršily, tehdy jedné z nejprogresivnějších architektur. Seznámení s pražskou tvorbou přineslo tedy Broggiovi nejen impulsy z dientzenhoferovského okruhu, ale i z pozoruhodného díla Marcantonia Canevalleho. U samostatně řešeného trojosého průčelí ústecké stavby jde pravděpodobně o první autorův výraznější projev dynamického cítění.

Osecký konventní kostel byl přestavován od roku 1711. Právě pozoruhodné západní kulisové průčelí s představeným pětiosým portikem dokládá Broggiovu osobitou reakci na pražské impulsy. Jak bylo již uvedeno, Oktaviánův přístup k dynamickému projevu byl spíše rezervovaný, kořeny tvorby tehdy čtyřicetiletého umělce příliš pevně spočívaly v klasickém tektonickém chápání architektury. Protože však dobový vkus žádal expresivnější výraz, Oktavián se s ním vypořádal pomocí další typicky barokní kategorie – iluze. Průčelí je děleno jednotlivými pilastrovými útvary, které se zvlňují, zalamují či natáčejí. Fasádu tedy netvarují plynulé křivky, vycházející z půdorysu stavby, ale přidávání či ubírání hmoty na pohledové straně průčelí. Sestava tak působí neobyčejně plasticky. Velice pokročilý je i zapojení sochařské výzdoby. Boční fasády oseckého kostela vycházejí z bohosudovské stavby, detail je však progresivnější, částečně vídeňské orientace.

Inspirace z vídeňského okruhu je tak silná, že nemůžeme vyloučit Broggiovu návštěvu Rakouska někdy kolem roku 1710. Interiér oseckého kostela nemohl Oktavián řešit zcela podle svých představ, protože to neumožňovaly středověké konstrukce. Proto se alespoň v iluzivní formě snažil tvarováním průběžné římsy vyvolat dojem vystupujících přízvedních pilířů. Vazbu na předchozí díla dokládají v Oseku atypické klenby bočních lodí, které vycházejí z pražského trinitářského kostela. Nevídaná dekorativnost interiéru pak zřejmě vyplývá nejen z přání stavebníka, ale i z úzké spolupráce s bravurním štukatérem G. Corbellinim, který již dříve samostatně zdobil gotické klenby oseckého refektáře. Oba se zřejmě podíleli na vybavení kostela včetně hlavního oltáře, inspirovaného předlohami A. Pozza.

Současně s přestavbou konventního kostela P. Marie v Oseku realizoval Broggio další významné stavby. V roce 1712 pracoval na střední věži zámku Jezeří, v letech 1714-1716 pak na litoměřickém kostele sv. Václava, jehož stavba znamenala

vyvrcholení jeho snah o vlastní výraz. Kostel sv. Václava se pak O. Broggiovi stal výchozím bodem pro početnou skupinu dalších staveb, a to jak v základním uspořádání, kde skládaný celek umožňoval odebráním či připojováním jednotlivých prvků vytvářet zajímavé variace, tak v typických průčelích s nakoso natočenými pilastrovými svazky.

Na osecký konventní chrám navazuje také děkanský kostel Všech svatých v Litoměřicích. Zde však Broggio již samostatně navrhl Osekem inspirovanou štukovou výzdobu interiéru. Zajímavé jsou postavy andělů, stojící jako atlanti na římsě a „držící“ štukem zdobená klenební žebra.

Ve dvacátých letech vznikla skupina kostelů v Lipticích, Doksanech a Křešicích, dále v Litoměřicích (sv. Jakub) a ve Vysočanech. V té době Broggio vytvořil i osecké zahrady, k jejichž členění mohl získat inspiraci v blízkém Duchcově. Určitou dobu působil Broggio na valdštejnském panství společně s pražským architektem F.M. Kaňkou. Oktavián se věnoval stavbám kostelů, případně hospodářských objektů, kdežto Kaňka řídil stavby nejvýznamnější z hlediska stavebníka, u některých kostelů je předpokládána Kaňkova účast na vybavení interiérů. Jejich spolupráce vyvrcholila při archivně doložené přestavbě proboštského kostela v Roudnici nad Labem. Kaňka jako knížecí stavitel nejspíše navrhl plány ve stylu barokní gotiky a Broggio je volně s určitými vlastními zásahy od roku 1725 realizoval. Na stavbě se podílel i P.P. Columbani, a proto nelze určit jediného autora.

Ve stejné době vrcholí závěrečné práce na litoměřickém jezuitském kostele P. Marie. O. Broggio jej zřejmě ještě s otcem začal stavět na počátku století, od roku 1704 pak již sám. Po přerušení stavba pokračovala po roce 1720, Oktavián se snažil do této v zásadě konzervativní stavby vnést moderní prvky a značně se přiblížil pražské architektuře. Pozoruhodné jsou rovněž Broggiem navržené, dynamicky ztvárněné oltáře, které mají obdobu v opatské kapli v Oseku nebo ve čtyřech oltářích litoměřické biskupské katedrály.

Ve třicátých letech byl postaven kostel ve Vtelně, následuje skupina staveb, která vrcholí poutní kaplí v České Kamenici (1736). Tyto centrální stavby mají již zklidněný ráz daný kruhovým půdorysem. První je zřejmě kaple sv. Barbory v Duchcově, stavěná od roku 1727.

Ve čtyřicátých letech je postaven farní kostel sv. Bartoloměje v Jenišově Újezdě, který je poslední Broggiovou sakrální budovou, vycházející z typu kostela sv. Václava. Pro tyto stavby je ve většině případů charakteristické bezvěžové průčelí s kosými svazky pilastrů. K menším broggiovským centrálám je nutno připojit roudnickou kapli sv. Viléma. Poslední centrální stavbou, která je Broggiovi připsána, je kostel v Rohatcích z roku 1744. O. Broggio se v samém závěru tvorby obrací zpět do doby svých největších tvůrčích úspěchů a uzavírá svoji čtyřicetiletou projekční činnost.

Oktavián Broggio zemřel roku 1742 jako dvaasedmdesátiletý uprostřed práce ve své dílně, která zajišťovala a realizovala projekty pro velkou část severních Čech a výjimečně zasahovala i mimo ně. Jeho tělo bylo pohřbeno do senátorské hrobky litoměřického děkanského kostela Všech svatých.

Oktavián Broggio byl jistě umělcem velmi citlivým na vnější podněty. Proto lze v jeho tvorbě postihnout několik zásadních okamžiků, kdy mu styk se špičkovou evropskou tvorbou přinesl silné impulsy pro vlastní tvorbu. Tu však nelze považovat za epigonskou – je prokazatelně svá s mnoha vyhraněnými, vysoce kvalitními rysy. S jednotlivými prvky či poznányými principy nakládá zcela osobitým způsobem, takže je posléze vytvořen „broggiovský sloh“, jenž je ve své vrcholné podobě rozpoznatelný na první pohled. Když O. Broggio zemřel, zanechal severní Čechy obohacené o řadu působivých staveb, ovládajících často dodnes své okolí a vtiskujících mu tak jedinečnost. Tímto způsobem se O. Broggio stal nejen skutečným tvůrcem severočeského vrcholného a pozdního baroka, ale současně i nejvýznamnějším mimopražským barokním architektem, působícím v Čechách. Při celkové úrovni naší architektonické barokní tvorby mu to zajišťuje pozici, přesahující svým významem nejen severočeský region, ale i hranice naší země.